

Stručný komentář

Předkládaná publikace shrnuje výsledky dvacátého ročníku výběrového šetření *Životní podmínky*, které se uskutečnilo v první polovině roku 2024. Cílem bylo zmapovat situaci českých domácností v období dotazování a jejich příjmy v roce 2023. Šetření se pravidelně zaměřuje na zjišťování údajů o finanční situaci různých typů domácností, příjmech, kvalitě a nákladech na bydlení, vybavenosti bytů, zdravotních, pracovních a materiálních podmínkách domácností a jejich členů. Šetření tohoto typu probíhá celkem ve 34 evropských zemích. K hlavním mezinárodním výstupům patří informace o podílu osob ohrožených příjmovou chudobou a osob žijících v domácnostech s materiálním a sociálním nedostatkem.

Všechna data, která souvisejí s příjmy domácností, odrážejí stav roku 2023.

Průměrné čisté peněžní příjmy domácností meziročně vzrostly z 259,9 tis. Kč na osobu v roce 2022 na 278,7 tis. Kč v roce 2023, tedy o 7,2 %. Po započítání inflace, která v roce 2023 činila průměrně 10,7 %, reálné příjmy domácností poklesly o 3,1 %. Z hlediska domácností podle ekonomického postavení osoby s nejvyššími příjmy rostly v roce 2023 příjmy nejrychleji domácnostem důchodců, a to meziročně o 15,0 %. Tento významný nárůst byl především důsledkem dvojí valorizace důchodů v roce 2023 a zvýšením procentní výměry starobního důchodu o pevnou částku 500 Kč za každé vychované dítě. Domácnosti důchodců v roce 2023 tak jako jediné dosáhly i reálného růstu svých příjmů o 3,9 %. Domácnostem zaměstnanců rostly roční čisté peněžní příjmy nominálně o 6,5 %. Podle složení domácnosti vzrostly čisté příjmy nejméně domácnostem s dětmi (o 4,4 %), z nichž neúplné rodiny s dětmi mají dlouhodobě nejnižší roční čisté příjmy na osobu vůbec. V přepočtu na osobu a měsíc představoval v roce 2023 jejich příjem 15,5 tis. Kč. Naopak nejvyšších příjmů ze sledovaných skupin dosáhly domácnosti jednotlivců mladších 65 let. Tyto domácnosti si měsíčně přišly průměrně na 35,2 tis. Kč, což pro tuto skupinu představovalo meziroční nárůst o 7,6 %.

Pokles reálných příjmů většiny domácností se ale příliš neprojevil v subjektivním hodnocení domácností, jak vycházejí se svými příjmy. V roce 2024 velké obtíže nebo obtíže připustilo 13,8 % domácností, podobně jako tomu bylo i v roce 2023. Naopak mírně vzrostl podíl těch, kteří vycházeli se svými příjmy snadno či velmi snadno, a to na hodnotu 18,1 % v roce 2024 (nárůst o 0,3 p. b.). Domácnosti důchodců, kterým reálné příjmy rostly, i subjektivně lépe hodnotily vycházení se svými příjmy. Z pohledu typu domácnosti se situace zhoršila u rodin s dětmi, a to především u domácností tvořených pouze jedním rodičem s jedním či více dětmi. Z nich 41,4 % uvedlo, že vycházejí se svými příjmy obtížně nebo dokonce s velkými obtížemi.

Výdaje domácností za bydlení v roce 2024 činily v průměru 8 869 Kč za měsíc, což bylo oproti předchozímu roku o 570 Kč více. Meziroční nárůst výdajů za bydlení, který činil v roce 2024 6,9 %, nebyl již tak dramatický jako v roce 2023, tehdy byl více než trojnásobný (21,7 %). Podíl příjmů, které domácnosti vynakládaly na bydlení, činil v roce 2024 16,6 % a zůstal tak oproti předchozímu roku přibližně stejný. To znamená, že příjmy domácností rostly v průměru obdobně jako jejich výdaje za bydlení. Obecně se však významně liší podle právní formy užívání bydlení. Pokud domácnost žila ve vlastním domě, představoval tento podíl 13,1 %. Naproti tomu u domácností žijících v pronajatém bytě podíl nákladů na bydlení na příjmech činil 30,7 %. Jejich průměrné náklady na bydlení ve výši 13 449 Kč měsíčně významně přesahovaly náklady na bydlení domácností žijících ve vlastním domě (8 094 Kč), resp. v bytě v osobním vlastnictví (7 354 Kč).

Po výrazném růstu podílu domácností, které subjektivně pociťovaly náklady na bydlení jako velkou zátěž, v roce 2023 jich bylo 21,2 %, došlo v roce 2024 k nepatrnému snížení na hodnotu 20,6 %. Nejvíce pociťovaly tuto zátěž domácnosti v nájemním bydlení, téměř každá třetí.

Ukazatel „Míra ohrožení příjmovou chudobou“, který se počítá jako podíl osob žijících v domácnostech, jejichž příjem je nižší než stanovená hranice ohrožení příjmovou chudobou, dosáhl v roce 2024 úrovně 9,5 %. Hranice ohrožení příjmovou chudobou je určena jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu domácnosti a zohledňuje velikost a složení domácnosti. Aby domácnost jednotlivce v roce 2024 nespadla pod hranici ohrožení příjmovou chudobou, musel být její čistý měsíční příjem vyšší než 18 163 Kč, domácnost dvou dospělých musela mít příjmy vyšší než 27 244 Kč za měsíc, rodič s dítětem do 13 let musel mít více než 23 611 Kč měsíčně a partnerský pár se dvěma dětmi do 13 let více než 38 142 Kč.

Ukazatel míry ohrožení příjmovou chudobou se dlouhodobě v pohybuje v rozmezí od 8,5 % do 10,5 %. V roce 2024 se ohrožení příjmovou chudobou týkalo 998,2 tis. obyvatel České republiky. Nepatrný pokles o 3 p. b. byl způsoben odlišným tempem růstu příjmů u různých skupin populace. K nejméně ohroženému poklesu ohrožení příjmovou chudobou, z 33,2 % na 18,6 %, došlo u domácností jednotlivců starších 65 let, v důsledku vysokého meziročního nárůstu jejich příjmů. Naopak u dalších sledovaných skupin domácností došlo ke zvýšení míry ohrožení příjmovou chudobou. Stejně jako v předchozím roce jsou příjmově nejohroženější skupinou domácností neúplné rodiny s dětmi (36,3 %).

Míra materiální a sociální deprivace, která vyjadřuje podíl osob, jejichž domácnosti si z finančních důvodů nemohly dovolit nejméně 5 položek ze 13 sledovaných, dosáhla v roce 2024 hodnoty 6,1 % a oproti roku 2023 se snížila o 0,2 p. b. Nejčastěji si domácnosti nemohly dovolit pořídit nový nábytek za opotřebovaný (27,8 %), zaplatit neočekávaný výdaj ve výši 15 600 Kč (19,2 %) nebo týdenní dovolenou pro všechny členy domácnosti (18,5 %).